

Anthony Giddens, Sociologie,

Praha: Argo 1999, 595 s.

Anthony Giddens patří dnes bezesporu mezi nejznámější britské sociology, což je dáno především jeho orientací na teoretické promýšlení problémů dnešního světa. Tato jeho snaha se projevuje i ve třech dosud česky vydaných pracích – *Důsledky modernity* (Praha: SLON 1998), *Sociologie* (Praha: Argo 1999) a *Unikající svět: Jak globalizace mění náš život* (Praha: SLON 2000). Obě knihy ze Sociologického nakladatelství mají sice podobné tematické zaměření, ale každá z nich směřuje k jinému čtenáři, neboť druhý titul (který je výsledkem přepracování rozhlasových přednášek) má více populárněvědný charakter, zatímco první titul patří mezi klasické práce dnešní sociologie. Publikace, kterou připravilo k českému vydání nakladatelství Argo, je učebnicovým úvodem do sociologie pojímané jako věda s širokým tematickým rozsahem. Tomu odpovídá forma (poměrně čtivé vyprávění) i obsah (zminěna jsou zde snad všechna „klasická“ témata dnešní sociologie, od typů společností, přes problematiku každodennosti, tělesnosti, rodiny, deviance, etnicity, sociální stratifikace, politiky, masových médií až k problematice globalizace a ekologické krize; vedle toho je zde krátký přehled metod empirického výzkumu i teoretických konceptů).

Knihy je otevřena krátkou kapitolkou, která si klade klasickou otázku každého úvodu do sociologie, tedy „co je sociologie?, ale jak již vyplývá z povahy věci, otázka není jasně zodpověditelná. Čtenář (a v tu chvíli již do jisté míry sociolog) konstruuje totiž tuto vědu tím, že o ní přemýšlí a že ji takřkajíc „uskutečňuje v praxi“, což však neznamená, že by obecné sociologické poznatky jednostranně pozoroval do každodenního života (např. tím, že se rozvede, když zjistí, že je dnes každé druhé manželství rozvedeno). Spíše to znamená, že jedinec vytváří sociologii tím, že ji provozuje. A provozuje ji tehdy, osvojí-li si metodologicky specifický způsob pozorování světa kolem sebe, který spočívá na kontinuálním zpochybňování toho, co se mu zdá, že vidí. Proto Giddens úvodní kapitolu ústí v Mill-

sově pojetí „sociologické imaginace“, která není nic jiného než „schopnost 'odmyslet se' od obvyklé rutiny našeho běžného života, abychom se na ni dokázali podívat novým způsobem“ (s. 18). Nutno podotknout, že tato imaginace je základem veškerého vědeckého myšlení (nelze ji tedy omezovat pouze na sociologii) a v religionistice je naprosto nezbytným předpokladem jakékoliv práce. Dokonce lze říci, že sociologie do jisté míry za religionistikou zaostává, protože nemá zcela ve svých základech položenu nutnost interkulturní komparace a díky tomu, že se většinou zaměřuje na problematiku spojenou s dějinným procesem modernizace, nevykročila zcela ze zajetí etnocentristismu.

Giddens si je samozřejmě této nutnosti vědom, proto také kapitolu věnovanou náboženství začíná výzvou k osvobození se od eurocentrického pohledu na náboženství a podává výčet vlastností křesťanského světonázoru, které se nedají zobecnit na další náboženské tradice. Jsou to: monoteismus, spojování náboženství a mravních příkázání, vysvětlení vzniku světa a člověka a idea nadpřirozeného. Je nutno podotknout, že v tomto bodě je Giddensova argumentace poněkud zjednodušená a pro lepší pochopení by si zasloužila bližší vysvětlení (např. tvrzení, že buddhismus nemá žádná božstva, nebo že existují náboženství, která se otázkou vzniku světa a člověka nezabývají). V tomto výčtu však překvapivě nenajdeme upozornění na kulturní podmíněnost vnímání času a prostoru, což jsou kategorie, které hrají důležité místo v Giddensově teorii modernity.

Patrně ve snaze upozornit na rozmanitost náboženství se snaží Giddens přiblížit některé formy náboženství – totemismus, animismus, monoteistická náboženství (židovství, křesťanství, islám), náboženství Indie a Dálného východu (hinduismus, buddhismus, konfucianismus a taoismus). Je jasné, že na malé ploše, která je určena rozvržením celé knihy, nelze podrobně popisovat všechna náboženství, ale pokud přistoupíme na snahu o analýzu rozmanitosti, pak by tato část měla být patrně pojata jiným způsobem (poněkud komicky působí např. „odstavec“ věnovaný taoismu, který následuje za výkladem konfucianismu a zní: „Taoismus vychází z podobných zásad; kla-

de důraz na meditaci a nenásilí jako „cestu“ k ušlechtlejšímu životu“ (s. 419). (Stejně podivně vypadá přepis dvou čínských jmen: K'ung Fu-tzu a Lao-tse; obě jména jsou v prvním pádě.)

V další části se Giddens věnuje třem klasikům sociologické teorie a jejich analýze náboženství. U Marxe zdůrazňuje problematiku odcizení, u Durkheima dichotomii posvátné a profánní a Durkheimův přínos pro další studium náboženského rituálu, a u Webera oceňuje vnímání souvislosti náboženství a sociální změny. V této části Giddens zúročil svoji znalost klasických sociologických teorií, kterými se zabýval v řadě předchozích prací.

Stejně jako i v jiných učebnicích sociologie náboženství, i u Giddense nemůže chybět problematika typů náboženských organizací (církve, sekty, denominace a kultury). I zde autor upozorňuje na eurocentrismus, který je v užívání těchto termínů skryt, ale pozitivně hodnotí jejich užití v případě snahy „vyjádřit poměr mezi dvěma protichůdnými tendencemi, které spolu v každém náboženství zápolí, totiž sklonem k institucionalizovanosti a snahou po obrodě“ (s. 427).

Další kapitolu v řadě učebnic nenajdeme, neboť problematika ženy v náboženství není v sociologické literatuře doposud tak detailně zpracována jako téma předchozí. V této kapitole (Náboženství a ženy) i kapitolách následujících (Chilističtá hnutí; Současný vývoj na poli náboženství: islámská revoluce; Současný vývoj náboženství na Západě) se zřetelně projevil jeden z největších nedostatků Giddensovy snahy sociologicky přiblížit hlavní problémy náboženství – jistá povrchnost výkladu. Giddens sice otevírá aktuální a pro sociologii význačná témata, ale často se omezuje „jen“ na popis událostí.

Tato skutečnost však odpovídá zvolenému charakteru publikace, neboť není možné v jediné odborné knize podat vyčerpávající výklad všech sociologicky zajímavých problémů a také nelze očekávat detailní znalost čtenáře v dané oblasti. Předností Giddensovy Sociologie tedy není detail (v tomto případě náboženství), ale celek (ukázání komplikovanosti a vzájemné provázanosti jednotlivých sfér lidské činnosti). To je také důvod, proč takové knihy vydávat a kupovat

(jen připomeňme, že Giddensův počínání není v tomto ohledu naprosto výjimečný, protože podobně koncipovaných „totálních“ učebnic sociologie vzniklo v anglosaském prostředí několik). Patrně si v ní nepočte odborník v dané oblasti, ale zcela určitě si v ní může zalistovat ten, kdo chce získat alespoň rámcovou znalost v oblasti, která je jeho odbornému zájmu poněkud vzdálena.

Toto tvrzení však také neplatí zcela. Právě podobně koncipované učebnice ukazují vzájemnou souvislost jednotlivých oblastí lidské činnosti a nezbytnost badatele studovat tyto oblasti komplexně. Převědeme-li toto tvrzení do konkrétnější podoby a použijeme Giddensovo schéma výkladu, měli bychom si uvědomit souvislost náboženství s různými typy společností, se sociální interakcí v běžném životě, s otázkami genderu a sexuality, tělesnosti, přijímáním potravy, rodinným životem, konformitou a deviací, etnicitou, sociálním rozvrstvením, byrokratizací života, s ekonomickým jednáním, politikou, médií, školstvím, urbanismem, revolucí i ekologickou krizí. A k tomuto poznání může adepty religionistiky dovést i Giddensova kniha.

České vydání Giddensovy *Sociologie* je bezesporu záslužný čin. Kvalitu tohoto počínu však velmi snížil „tvůrčí“ přístup překladatele Jana Jařaba, který zcela jasně při své práci překročil své kompetence. V této souvislosti chci čtenáře Religia upozornit např. na recenzi Marcely Linkové (*Sociologický časopis* 2/2000, s. 245-248), která si mimo jiné všimá toho, že překladatel nepoužil poslední vydání Giddensovy knihy z roku 1997, ale svévolně kombinoval tři vydání, a (což je velmi pozoruhodné) nerozlišoval mezi „pohlavím“ a „genderem“. Nutno říci, že na těchto skutečnostech zcela jistě nese svůj podíl viny redakce, která měla předem konzultovat podobu českého vydání s odborníky v daných oblastech akademického bádání.

DUSAŇ LUŽNÝ